

Danmarks Titanic og Thisted-matrosen

af Flemming Skipper

Kristen Mogensen, senere dampskibsformand og vognmand i Thisted, overlevede i 1904 udvandrerskibet Norges forlis i Atlanten – og skrev en beretning om de dramatiske døgn.

Historien om Titanics forlis i 1912 kender de fleste. Utallige er de artikler, der gennem snart 100 år har fyldt aviser og blade. Mange bøger om Titanic-mytologien har fundet vej til læsere over hele verden. Flere film er det blevet til, for historien om skibet, der ikke kunne synke, men alligevel gjorde det, lægger op til det romantiske og dramatiske, til kærlighed og død, som til alle tider har tag

i et stort biografpublikum. Senest for få år siden med blandt andre Leonardo di Caprio på rollelisten.

Men hvorfor – undskyld udtrykket – gå over åen efter vand, når man kan gå på det lokale arkiv og læse om et udvandrerskibs forlis og med en thistedbo på rollelisten? En thistedbo der oven i købet var heldigere end Titanic-filmhelten.

Forholdsvis kort efter Norges forlis kunne det populære ugeskrift *Illustreret Tidende* – over to sider – bringe dette maleri, der viser skibets dramatiske endeligt. Det er blevet til efter øjenvidneberetninger. Maleren har dog med den høje søgang føjet lidt til for egen regning. Forliset skete i roligere vejr.

Det danske udvandrerskib SS Norge mødte sin skæbne 28. juni 1904, da det som følge af navigationsfejl ramte et af Rockall-klippens undersøiske skær langt ude i Atlanten. Mindre end en halv time senere var det på vej mod havets mørke. Af de 795 ombordværende (blandt dem 223 børn) af flere nationaliteter overlevede kun 160.

Der var otte redningsbåde og en redningsflåde. De blev straks forsøgt sat i vandet. Kvinder og børn havde førsteret. Men kun fem både nåede bort fra skibet. Redningsflåden kunne trods flere forsøg ikke sættes i vandet. To af de overfyldte både blev knust mod skibssiden. En tredje redningsbåd sank senere. Alle omkom. Der var ikke plads i de andre både.

Der var ikke redningsmateriel til alle om bord. Loven krævede det ikke. Misforholdet omtaltes ikke med ét ord i den dom, der blev afsagt i efterspillet i sø- og handelsretten.

Kaptajnen hed W. J. Gundel. Han stod på broen sammen med førstestyrmanden og en matros som rorgænger, da skibet stødte hårdt. Klokkeren var 7,45 (nogle opgiver 7.30). Alle passagerer sov under dækket. Vandet trængte med det samme ind i forskibet. Bunden var revet op af det undersøiske skær, og han var med det samme klar over, at skibet var fortabt. Panikken bredte sig. Der var kamp om pladserne i redningsbådene. En jernhård justits var nødvendig fra kaptajn, officerer og øvrige mandskab. Kaptajnen optrådte »med stor koldblodighed, indtil vandet slog sammen over hovedet på ham«, hed det senere. »Kaptajnen og førstestyrmanden stod på kommandobroen, da skibet sank lidt over kl. 8, og der herskede nu en næsten højtidelig ro blandt de mange ombordværende efter de panikagtige scener omkring redningsbådene«, kan man læse i en anden af de mange beretninger om forliset.

Illustreret Tidende, et dansk aktualitetspræget ugeblad, der blandede nyheder, un-

derholdning og litterært stof, bragte kort efter forliset flere sider med tekst, tegninger og fotos af skib, kaptajn Gundel og skibslæge Elle, og et maleri over to sider baseret på øjenvidneberetningerne:

»Hvert øjeblik kunne være det sidste«, skrev tidsskriftet med den – også efter nutidsforhold – store læserskare over hele landet.

»I vild panik styrtede folk til redningsbådene. Hvad der her er foregået, ved kun dén, der har oplevet noget lignende, og han véd det vel ikke en gang, fordi han aldrig selv har kunnet være en koldblodig iagttagere af dette selvsamme skuespil, hvor alle bånd slippes og kun det rene og skjære selvopholdelses-instinkt får lov at råde. Også fra denne gang fortælles der om disse scener frygtelighed, men ingen pen og ingen fantasi vil være i stand til at udmale dem i hele deres rædsel«.

Nærmest mirakuløst reddede den 40-årige kaptajn Gundel livet. Da skibet gik ned, fik han sin fod i klemme i brogelænderet, men det lykkedes ham at komme fri, og da han kom op til overfladen, nåede han at se skibets agterende synke i havet. Da han havde svømmet rundt i næsten to timer, fik han øje på en af redningsbådene.

Og en kaptajn er der altid plads til.

Største ulykke

Forliset er til dato dansk søfarts største ulykke. Skibet var afgang fra Larsens Plads i København 22. juni med forventet ankomst New York 10. juli. I Kristiania (Oslo) og Kristianssand var der blevet samlet passagerer op. Og i Kristianssand havde der været »foretagen lovpligtig besigtigelse« – som det senere blev udtrykt. Der havde »intet været til hinder for skibets afgang med det ombordværende antal personer«.

I virkeligheden var skibet forsynet med så få redningsbåde, at der i bedste fald kun var plads til halvdelen.

Kristen Mogensen, Thisted-matrosen der overlevede Norges forlis i Atlanten. Han er her fotograferet som marinesoldat. Ikke lang tid efter mønstrede han i 1904 ud med udvandrerskibet for tredje gang. Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

Ruten for skibet med de i alt 727 passagerer og 68 besætningsmedlemmer gik vestover og førte det først igennem det smalle stræde Pentland Firth, der adskiller Orkneyøerne og Skotland, og derfra videre ud i det åbne Atlanterhav.

Thistedboen er Kristen Mogensen, han levede fra 1876 til 1950, og blev efter tiden som matros dampskibsformand på havnen i Thisted og senere også vognmand i købstaden.

Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune fik – ad omveje – for en halv snes år siden indleveret en række personlige papirer, dokumenter, avisudklip og billeder med Kristen Mogensen og hans søn, Osvald Mogensen (1904-1990). Sønnen havde i 1930 fået meddelt såkaldt »borgerskab« og kunne nedsætte sig

som købmand. Han havde tidligere arbejdet hos kaffegrosserer N. L. Spangberg. Ifølge skatte- og adressebogen for 1930-31 boede familien Mogensen i Strømgade 7. Kristen Mogensen stammede fra Torslev i Nordjylland. Han kom til Thisted i begyndelsen af forrige århundrede. Det fremgår af en bevaret skatetebog vedrørende ejendomsskyld.

Men det vigtigste i denne sammenhæng er en flere sider lang håndskrevet beretning om thistedboens oplevelser i Atlanterhavet 28. juni 1904 og dagene efter i redningsbåd.

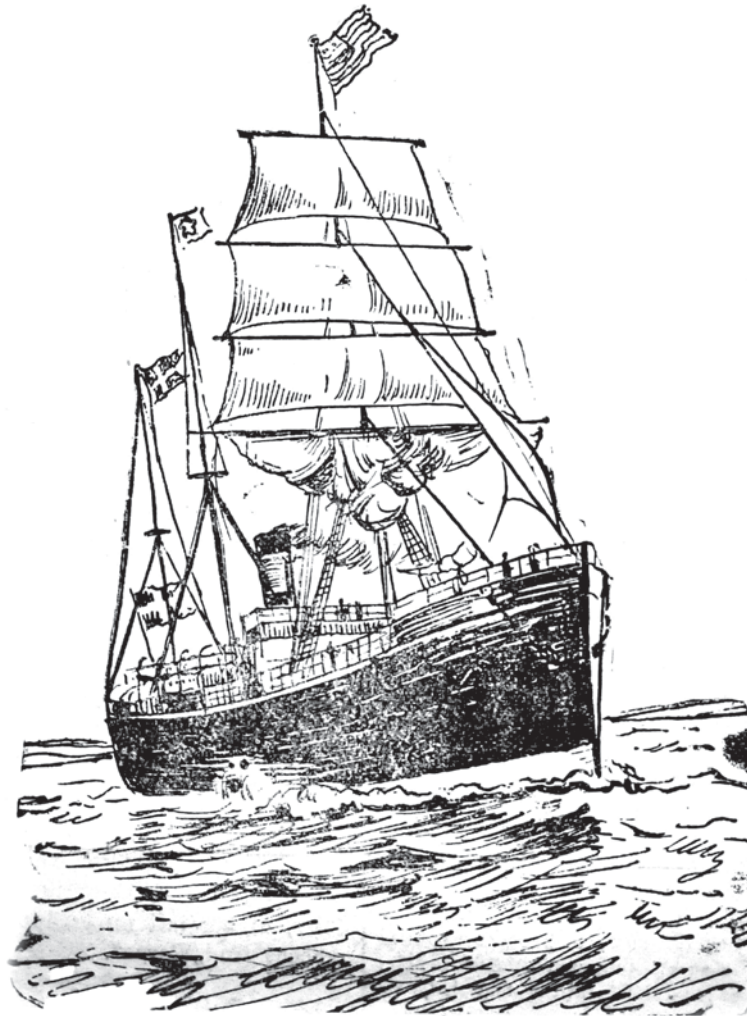
Det er usikkert, hvornår Kristen Mogensen fattede blyanten og gav sig til at skrive. Omhyggeligt og på store hvide ark. Er det sket umiddelbart efter – eller da det hele var kommet lidt på afstand? Han har måske haft et stærkt behov for at delagtiggøre andre i de traumatiske oplevelser, der kan have plaget ham gennem et langt liv? Eller måske er det kommet i stand i et samarbejde med sønnen og derefter lagt til side som et dokument til eftertiden. Som udgangspunkt for en artikel i den lokalhistoriske årbog – hvem véd? Vi véd det ikke!

Men det er en mand, der stadig er påvirket af begivenhederne, der fortæller.

Kristen Mogensen var matros på udvandrerskibet Norge i 1901 og 1902, derefter indkaldt til marinen, hvor han sejlede med krydseren Hekla og så igen med Norge på den katastrofale sejlads i 1904. Han var blevet gift få måneder forinden.

Langt ude i Atlanten

Det var 500 km fra den nærmeste kyst, Norge løb ind i den isolerede klippe Rockall. Med en højde på kun 20 meter over havets overflade og en omkreds på 100 meter er Rockall et af de arealmæssigt mindste og mest isolerede steder på verdenskortet. Kontakt til omverdenen og andre skibe var udelukket. Så hurtigt gik det. Hvis Norge havde haft mulighed for at tilkalde

„Norge“.

Thisted Amtsavis bragte denne tegning af udvandrerskibet Norge i sit nummer for 6. juli 1904. Tre dage efter, at de første overlevende fra forliset var blevet bragt i land.

hjælp fra andre skibe i området, var det mere end tvivlsomt, at de kom frem i tide.

Norge og de mange udvandrere var prisgivet skæbnens kolde vand. Det var en kamp mod tiden at få redningsbåde i vandet. Men med det mangelfulde redningsmateriel var det ikke kun tiden, der arbejdede mod en redning. For

de 160 overlevende, der havde formået at redde sig fra det synkende skib, var prøvelserne først lige begyndt.

Skrigene fra de mange mennesker, der lå i vandet, ebbede ud. Flere end 600 mennesker lå enten druknede i overfladen eller i det sunkne skibsvrag.

En af de overlevende fortæller mange år senere, at de i 24 timer drev rundt mellem lig og vraggods:

»Hvert minut med døden for øje«.

Et lille stød af et stykke vraggods var nok til at sende dem ud i bølgerne – og den visse død.

150 af de døde var danskere. Passagerer - og langt de fleste udvandrere – fra otte nationaliteter havde været med Norge: Danmark, Norge, Sverige, Finland, Rusland, Polen, England og Amerika.

Regn, vind og bidende kulde gjorde sit til, at opholdet de følgende dage i de åbne redningsbåde på åbent hav var udmattende. Manglen på vand og mad gjorde heller ikke mulighederne for overlevelse større. Desuden var alle i redningsbådene alt for let påklædte. De var kommet op på dækket i det tøj, de havde sovet i. Et mareridtsagtigt drama.

Sådan bliver det beskrevet.

Hver enkelt redningsbåd forsøger at kæmpe sin egen sag. Det bliver alles kamp mod alle. Meddelelsen om katastrofen nåede først frem til omverdenen mange dage senere, da den første redningsbåd blev opdaget og de skibbrudne bragt i havn.

»Sig farvel til denne verden!«

»Vi afgang fra København 22. juni. Stemningen var en del trykket. Næsten en forudfølelse af, at der ville ske noget. Men dagene gik ...«

Sådan begynder thistedboens beretning. Nøgternt.

Om katastrofen - og den forholdsvis korte tid fra det undersøiske klippeskær rammer skibet og til havet og bølgerne tager det til sig i et dødeligt favntag - skriver han:

»Vejret blev skyet og usigtbart i løbet af natten, jeg havde vagt fra kl. 7 aften til 12 nat, jeg gik derefter ned til køjs og sov godt, da jeg 7 ¾ vågnede ved, at skibet med fuld kraft

løb hen over noget, som oprev bunden. Skibet rystede forfærdeligt. På vej op til dækket møder jeg bådsmanden, der siger, at nu kunne vi godt sige farvel til denne verden - han blev også derude, jeg så ham vistnok et par timer senere på en sammentømret flåde med nogle andre«.

Kristen Mogensen var blandt de besætningsmedlemmer, som det lykkedes at få en af de alt for få redningsbåde i vandet. De panikslagne passagerer var styrtet op på dækket til den fortvivlede kamp på liv og død. Og han havde – forklarer han – sammen med andre styrke til at sørge for, at der ude på det oprørte og kolde hav ikke blev trukket flere om bord, end båden kunne bære.

Det noteres igen ligesom nøgternt.

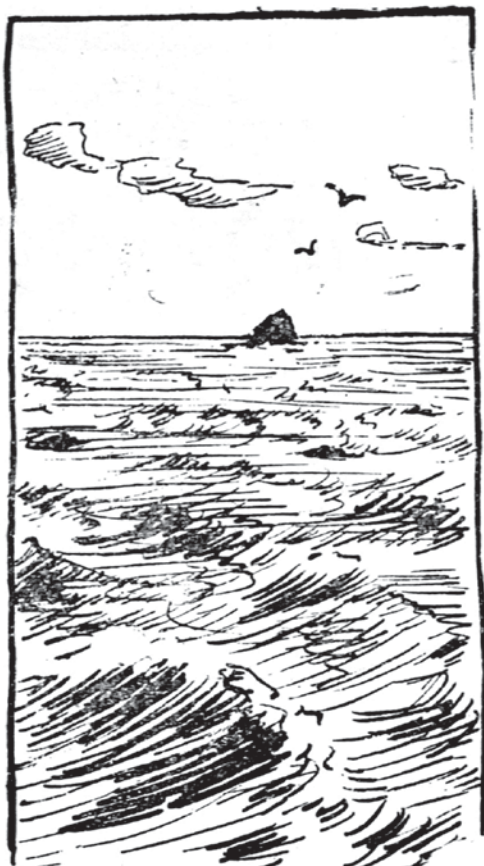
Virkeligheden den dag midt i Atlanten har været anderledes barsk. Han fortsætter: »Vandet var oversået med mennesker, som kæmpede for livet og råbte om hjælp. Men båden var ikke ret stor, så vi roede væk derfra, og snart kunne vi hverken høre eller se dem, der lå i vandet«.

Det har været rystende scener. Børn svømmer rundt mellem mængder af lig og tryller forgæves om en plads i de allerede fyldte både. En sætning der dukker op flere gange i Kristen Mogensens beretning. Han kan ikke komme fri af den. Sådan virker det på en nutidslæser.

En frelsende engel

Senere hedder det i beretningen om de mange timer på det urolige hav, sultne og forkomne var de, udmattede og langt fra noget land i sigte:

»Vejret var tåget og meget koldt, hænder og fødder svulmede op, det blæste efterhånden stærkt og søen gik temmelig højt, vi måtte passe godt på vores lille skib, for det var hårdt lastet, at det ikke skulle fyldes med vand. Aften

Rockhall
„Norge“s forlis.

Telegrammer fra Ritzau's Bureau.

Kjøbenhavn, 6. Juli.

Det forenede Dampskibsfællesskabs Bestyrelse har ifølge „Dannebrog“ igaar

Den farlige klippe i Atlanten synede ikke af meget. Heller ikke på denne tegning i Thisted Amtsavis.

kom og vi fik stærke haglbyger (..) Vi var nu tre både ikke langt fra hinanden, men det var kun den ene, der havde proviant, og derfor holdt vi os til den og ventede på, at vind og sø skulle blive så rolig, at vi kunne komme den så nær,

at vi kunne få lidt brød (..) Vi roede dag og nat, vi lavede et lille primitivt sejl af sejldugen på redningsbælterne (..) Der kom hård søgang, og da vinden havde lagt sig igen, kom vi tæt på en anden båd, den var større end vores, og der var mange folk deri, kvinder og børn, det var tredjedagen efter forliset, de bad os om lidt vand og brød, fordi de havde et barn, der ville dø, om det var sandt eller det kun var et påskud for at få noget vand og brød af os det ved jeg ikke, vi kunne ikke give dem noget, for vi havde ingenting (..) Vi var sammen til 4de dag, så roede vi fra dem, vi var stærkere mandskab trods sult og tørst, og vi mente, at når vi kunne komme til land, så skulle vi nok skaffe dem hjælp«.

Endelig dukker der en trawler op!

Kristen Mogensen og de andre i redningsbåden ser efter fire døgn trawleren flyve dem i møde som »en frelsende engel«. Snart højt oppe på en bølge, snart langt nede. Men lige pludselig vender den om og sejler i en anden retning – havde den alligevel ikke set dem? De havde tidligere set skibe i horisonten, enkelte gange som et fatamorgana, der opløste sig efter nogen tid, men denne trawler var virkelig og så tæt på.

»Til alt held opdagede vi en bøje, som hørte til trawlerens fiskeredskaber – den roede vi hen til, så kom de nok tilbage«, skriver Kristen Mogensen.

Og dét gjorde den – denne frelsende trawler.

Norge og Titanic

SS Norge blev bygget i Clyde ved Glasgow i 1881. Skibet havde en bruttotonnage på 3.358 tons. Skibet var 105 meter langt og 12 meter bredt. Det sejlede for et belgisk rederi indtil 1889, da det blev solgt til Thingvalla Linien, som på dette tidspunkt stod for en stor del af udvandrertrafikken mellem Skandinavien

og Amerika. Herefter kom skibet til at hedde Norge. I 1898 blev Norge handlet for sidste gang med DFDS' overtagelse af Thingvalla-selskabet. Dette selskab blev stiftet i 1880 som en dansk Amerikalinie, men dets skibe blev gang på gang ramt af uheld eller direkte forlis. Det var utvivlsomt en del af baggrunden for, at selskabet blev overtaget af DFDS. Norges søsterskib Danmark var forlist.

Ulykken med Norge slog dog ikke benene væk under udvandrer-trafikken. Det har sikkert også været en god forretning. Få år senere sejlede de danske udvandrerskibe United States, Oscar II og Hellig Olav på Amerika.

Hvis det var lykkedes at fylde redningsbåde og redningsflåden efter de gældende bestemmelser på udvandrerskibet Norge – » i henhold til specifikationerne« – ville der stadig være flere end 500 passagerer om bord, som under ingen omstændigheder ville have et sted at søge tilflugt, når skibet sank.

»Det var stort set Titanic-historien om igen, bortset fra at Norges forlis skete otte år tidligere«, som det konstateres i en af de mange hjemmesider på internettet, der beskæftiger sig med den største skibskatastrofe i dansk civil søfartshistorie.

»Havde Titanics konstruktører lært af Norges forlis, kunne mange menneskeliv ombord på luksuslinieren måske have været reddet. Datidens regler og opfattelsen af sikkerhed til søs var imidlertid helt anderledes end den, der råder i dag, og først langt senere blev det som bekendt lov, at der skulle være redningsmateriel til alle«.

Norges forlis har ikke samme »status« i historien som Titanic, men er langt fra glemt.

Bøger og artikler om dette sorte kapitel i den skandinaviske søfarts- og udvandrerhistorie dukker op med jævne mellemrum, og ikke mindst på internettet er der en livlig udveksling af oplysninger og materiale om skib, besætning og passagerer. Og efterlysninger.

Thingvalla Linien.

Direkte

Post- og Passagerbefordring

mellem

Kjøbenhavn og New York

med danske Skibe og dansk Besætning.

Ingen Omskiftning

underveis, og ingen Extraudgifter. Sengklæder og Spiserekvisitter **frit**. **Garanti** for Bagage. Behageligt Reiseselskab sikres, idet Skibene **kun** befordrer **Skandinaver**. Rigelig, **vørlavet dansk Kost**. Den **danske Linie** har det **bedste Ry** for omhyggelig og hensynsfuld **Behandling** af sine Passagerer. **Talrige anbefalinger** foreligge.

Veiledning og Oplysninger vedrørende Reisen faaes ved **Henvendelse til**

Liniens Passager-Afdeling

paa Larsens Plads. Kjøbenhavn, K.

eller hos følgende **Herrer Agenter**:

Kjøbmd. **Chr. Sørensen** og

Træhandler **P. Andersen, Thisted,**

Ekviperingshdr. **L. Thing, Hvidbjerg,**

N. Nielsen Smed, Helligkilde, Hvidbjerg,

A. Bendixsen, Skibstedgaard, Ydby,

Malermester **P. Andersen, Hundborg,**

Bager **A. Kjær, Fjerritslev,**

Lærer **Bjørndal, Foghsminde, Vestervig,**

Johannes Worm, Bedsted,

Jens Mortensen, Frøstrup, Bjerget.

Det var oprindeligt Thingvalla Linien, der ejede Norge. Selskabet blev i 1898 overtaget af DFDS. Annoncen er fra en af Thisted-aviserne i slutningen af 1800-tallet. Som det det fremgår, var der agenter spredt over Thy og Han Herred.

Liv og død på Atlanten

I Kristen Mogensens papirer på Lokalhistorisk Arkiv findes et avisudklip fra juni 1929 – 25 året for Norges forlis. En af de overlevende, musiker Chr. Madsen fra Aalborg, fortæller til den lokale avis:

»Straks efter at skibet var gået ned, mødte vi en af de store redningsbåde, som kunne rumme 50 mennesker, men der var kun højest en halv snes deri. Vor fører bad dem om at tage nogle fra vor båd over i deres, men de skyndte sig at ro bort fra os, som om vi kunne være pestbefængte. Endnu en begivenhed, som har fæstnet sig dybt i mit sind, er denne: Da vi lå og drev rundt der, så vi en mand stå på en omvendt båd og vinke efter os. Han var et godt stykke borte. Vi kunne ikke hjælpe ham. Vor båd var overfyldt. Vi måtte overlade ham til hans skæbne«.

Mange er interesseret i mulige nye efterretninger om familiemedlemmer og andre, der var på skibet den skæbnesvangre dag i juni 1904.

De første overlevende fra Norges forlis blev landsat 3. juli i Grimsby. Blandt dem Kristen Mogensens. Der gik således fem dage, før omverdenen fik kendskab til forliset, og nyheden

gik snart verden over i aviserne. Først 4. juli nåede historien frem til Danmark og aviserenes forsider. Thisted Amts Tidende og Thisted Amtsavis havde også - efter datidens avisforhold - de store bogstaver fremme af skufferne. Efterhånden som de første overlevende nåede frem til Amerika, blev det også dér en stor nyhed.

Kristen Mogensens, matrosen der reddede livet i dramaet på Atlanten, bliver en respekteret borger i Thisted Købstad i første halvdel af det 20. århundrede. Historien med de voldsomme oplevelser fra udvandrerskibets forlis holder han for sig selv, og man kan forestille sig, at der må mange tilløb til, før han er i stand til sammen med sønnen at få det hele ned på de store hvide ark - uvant som han er med længere skriftlige redegørelser i det daglige.

Men vi véd det ikke. Vi kan konstatere, at han har efterladt en beretning, der ikke kan undgå at påvirke en læser anno 2009.

Et dokument spændende som en roman og en del af vores fælles historie.

Flemming Skipper
Født 1939. Lokalhistoriske bøger og artikler.